

درآمدی بر «راهبرد مشارکت مردمی در تولید»

امیرحسین عابدینی^۱

چکیده

نام‌گذاری سال جاری با عنوان جهش تولید با مشارکت مردم از سوی رهبر انقلاب^۲، زمینه‌ای برای توجه مجدد به اهمیت مقوله مردمی شدن در اداره امور جامعه و بازطراحی ساختارها و نهادهای حکمرانی در کشور در موضوع مهم جهش تولید است. باآنکه در چند سال گذشته برخی از شاخصه‌ای اقتصادی رشد چشمگیری داشته‌اند و برآیند فعالیت‌های دولت و مجلس، حرکت در مسیر پیشرفت را نشان می‌دهد ولی هنوز تا دستیابی به نقطه مطلوب فاصله بسیار وجود دارد و این امر مستلزم مشارکت آحاد جامعه و تحول در الگوی حکمرانی به سمت مردمی‌سازی و مشارکتی شدن است. بر همین اساس در این گزارش درآمدی بر راهبرد مشارکت مردمی در جهش تولید با اعتنا بر رهیافت‌ها و الگوهای نوین حکمرانی، مجموعه‌ای از الزامات، قواعد و سازوکارهای جهت دهنده به نظام حکمرانی در سطوح مختلف سیاست‌گذاری، تنظیم‌گری، تحول ساختاری، تسهیلگری، شبکه‌سازی و گفت‌وگو در راستای فعال‌سازی ظرفیت‌های مردمی در جهش تولید در کشور ارائه شده است که خود حاصل چندین ساعت تفکر عمیق و مصاحبه با خبرگان و استخراج از منابع کتابخانه‌ای است. همچنین مباحث به اختصار بیان گردیده است و هر کدام از راهبردهای معرفی شده توضیح کامل و جامع می‌طلبد که در این مجال نمی‌گنجد.

واژگان کلیدی: جهش تولید، مشارکت مردم، اقتصاد ایران

مقدمه

نام‌گذاری سال جاری با عنوان جهش تولید با مشارکت مردم از سوی رهبر انقلاب^۲، زمینه‌ای برای توجه مجدد به اهمیت مقوله مردمی شدن در اداره امور جامعه و بازطراحی ساختارها و نهادهای حکمرانی در کشور خصوصاً در موضوع مهم تولید و ابعاد آن است. ظرفیت‌های تولیدی و توانایی تأمین بخش مهمی از نیازهای مادی مردم در داخل، از جمله عوامل اصلی پایداری نسبی اقتصاد ایران در مقابل تحریم‌ها و شوک‌های خارجی وارده بر اقتصاد ایران در چند سال گذشته بوده است. باآنکه در چند سال گذشته برخی از شاخصه‌ای اقتصادی رشد چشمگیری داشته‌اند و برآیند

^۱ کارشناس ارشد علوم اقتصادی، بانکداری اسلامی و کارآموز وزارت امور اقتصادی و دارایی

فعالیت‌های دولت و مجلس حرکت در مسیر پیشرفت را نشان می‌دهد ولی هنوز تا دستیابی به نقطه مطلوب فاصله وجود دارد. تغییر در سازوکارهای تولید در کشور و به عبارتی مفهوم جهش تولید، امری است که نیازمند تحول در الگوی حکمرانی به سمت مردمی سازی و مشارکتی شدن است. مشارکت دادن مردم در تولید ملی امری ضروری در شرایط کنونی ایران است. برای آنکه ضرورت و چیستی این امر روشن شود باید به تبیین این مفهوم و نحوه دستیابی به آن پرداخته شود. بر همین اساس در این نوشتار سعی شده است مفهوم، ابعاد و مختصات تحقق شعار سال با تأکید بر الزامات و تدابیر تحول در حوزه حکمرانی تبیین شود. عنوانی که در این گزارش مدنظر قرار گرفته است، تدوین منشور راهبرد مشارکت مردمی و جهش تولید است. منظور از منشور در این گزارش، مجموعه‌ای از الزامات، قواعد، سازوکارها و بایسته‌هاست که به مثابه یک کل واحد، جهت حرکت نظام حکمرانی را در سطوح مختلف سیاست‌گذاری، تنظیم‌گری، تحول‌ساختاری، تسهیلگری، شبکه‌سازی و گفتمان‌سازی تبیین می‌کند. بر همین اساس در پرتو فهم مفاهیم و الگوهای حکمرانی مردمی، مشارکتی، همکارانه، یکپارچه و هیبریدی به ارائه راهکارهایی در زمینه جهش تولید پرداخته‌ایم.

بیان / شرح مسئله

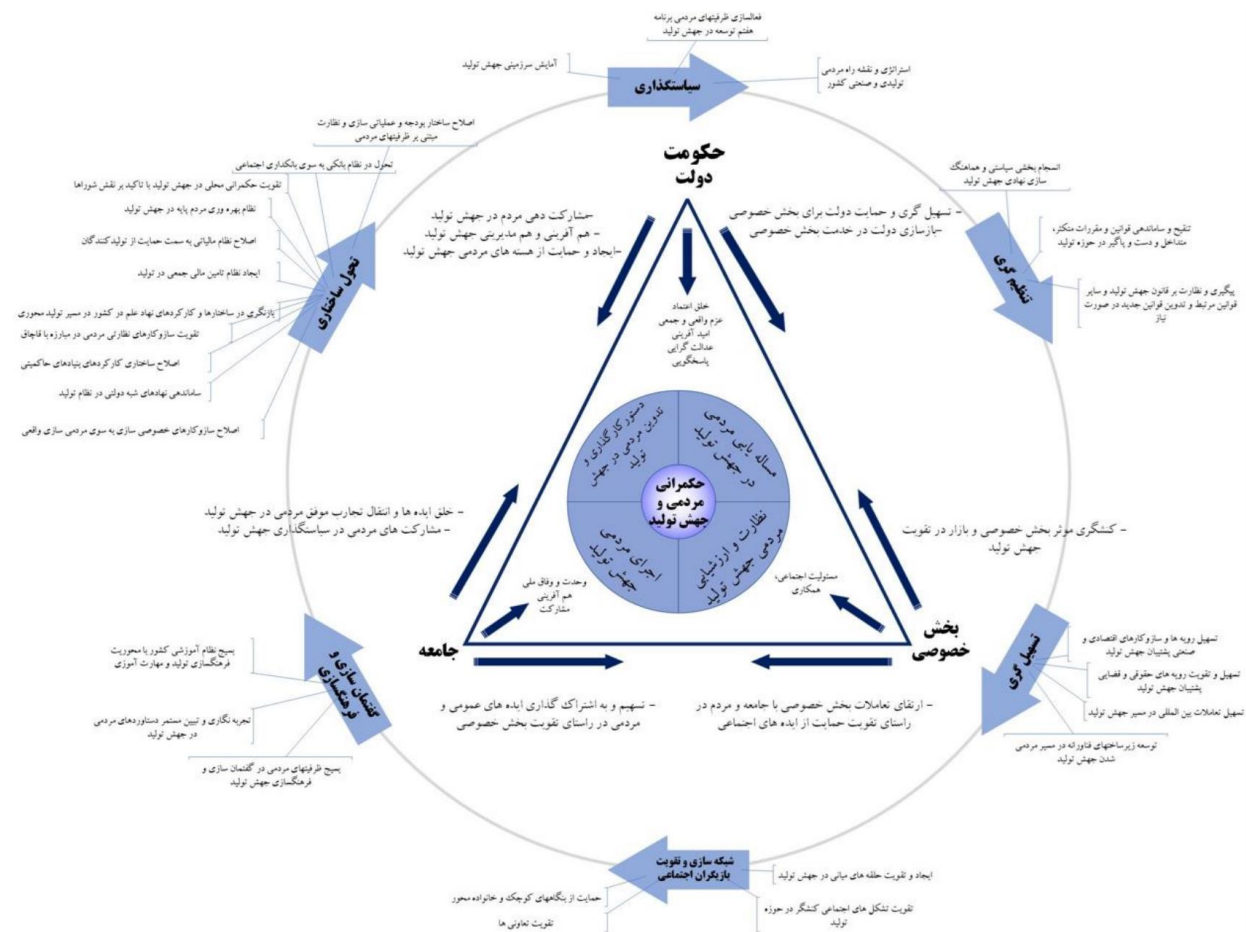
مبتنی بر نام‌گذاری رهبری انقلاب در زمینه شعار سال با محوریت جهش تولید با مشارکت مردم [۱]، زمینه‌ای برای توجه مجدد به اهمیت مقوله مردمی شدن و بازطراحی ساختارها و نهادهای حکمرانی در کشور در موضوع مهم تولید و ابعاد آن شکل گرفته است. رهیافت‌های نوین حکمرانی، مشارکت و همکاری را در سطوح و لایه‌های مختلف و تلفیقی از رویکردهای از بالا به پایین، از پایین به بالا، شبکه‌ای و در سطحی بالاتر زیست بومی از تعاملات بازیگران در نظر گرفته‌اند. بنابراین به منظور مواجهه هوشمند با مسائل کلانی که وجوه فرا بخشی داشته، لاجرم نیازمند بازآرایی ساختاری و اصلاح معماری حکمرانی در کشور خواهیم بود. بر همین اساس و مبتنی بر فهم الگوهای نوین حکمرانی، مفهوم جهش تولید امری است که به تحول در الگوی حکمرانی به سمت مردمی سازی و مشارکتی شدن نیازمند است.

دیدگاه‌ها

وجه اکمل تعاملات بین حکومت و دولت با جامعه (مردم) و بخش خصوصی (بازار) در قالب مفهوم حکمرانی هیبریدی^۳ طرح می‌شود که علاوه بر یکپارچگی بر مفهوم همکاری؛ مشارکت، هم‌آفرینی و هم‌مدیریتی بین این

^۳ Hybrid Governance

بخش‌ها تأکید دارد. در رویکرد حکمرانی هیبریدی فراتر از یکپارچگی سه ضلع اصلی دولت، بخش خصوصی و جامعه، مفهوم همکاری و مشارکت این بخش‌ها کارکردی جدی یافته و در لایه‌های مختلف مطرح می‌شود. بر همین اساس راهبردهای کلان حکمرانی مردمی در جهش تولید در قالب نمودار زیر ارائه شده است.

نمودار ۱ الگوی مشارکت مردمی و جهش تولید

حکمرانی مردمی در تلفیقی از تعاملات بین سه رکن اصلی حکومت (دولت)، بخش خصوصی (بازار) و جامعه (مردم) شکل می‌گیرد که جریانی از الزامات و بایسته‌ها از هر رکن به رکن دیگر احصا شده است که وضعیت مطلوب تعاملات فی‌مابین را تبیین می‌کند. این تعاملات در بستری ایجاد می‌شود که مبانی و دلالت‌های بنیادین و ارزش‌های مشخصی بر آن حکم فرماست. بر همین اساس مبتنی بر رهیافت‌های حکمرانی مستخرج، عناصر بنیادین حکمرانی مؤثر در جهش تولید در لایه مردم شامل وحدت و وفاق ملی، هم‌آفرینی و مشارکت^۴ در نظر گرفته می‌شود. عناصر بنیادین

^۴ Participation

در لایه بخش خصوصی شامل مسئولیت اجتماعی [۲] و همکاری [۳، ۱۷p.، ۴] [۱۸-۱۹] [۵، ۶۲۶pp-۶۳۸] تعریف میشود. در نهایت مؤلفه‌های بنیادین حکمرانی ضروری در جهش تولید در لایه دولت و حکومت شامل خلق اعتماد، عزم واقعی و جمعی، امیدآفرینی، عدالت گرایی و پاسخگویی شناسایی شده است.

تحلیل بایسته‌ها و الزامات جهش تولید با مشارکت‌های مردمی از رهیافت خط‌مشی گذاری [۶، صص ۱۸-۱۹] عمومی نیز قابل تبیین است که به مدل افزوده شده است و شامل شناخت مردمی مسائل جهش تولید، تدوین دستور کارهای مردمی در جهش تولید، اجرا و راهبری مردمی جهش تولید و در نهایت نظارت و ارزشیابی مشارکتی مردم در مقوله جهش تولید به صورت چرخه‌ای مستمر مورد تأکید قرار می‌گیرد.

در نهایت بر اساس رهیافت تلفیقی منتخب در حکمرانی، سطوح تحولی حکمرانی مردمی در جهش تولید در قالب محورهای اصول کلی و الزامات مبنایی، اصلاح نظام کلان سیاست گذاری و برنامه‌ریزی، قانون گذاری و تنظیم‌گری، تحول ساختاری، تسهیلگری و حمایت، تقویت شبکه بازیگران اجتماعی مردم پایه و گفتمان سازی و فرهنگ‌سازی در تعامل مستمر سه بخش حکومت و دولت، بخش خصوصی (بازار) و جامعه (مردم) استخراج شده است.

پیشنهاد راهکار تقنین، نظارتی یا سیاستی:

در راستای تحقق حکمرانی مردمی در جهش تولید در قالب منطق چرخه‌ای طرح شده، راهبردهای تحولی در هر کدام از محورهای طرح شده در زیر پیشنهاد می‌شود: ✓ اصول کلی و الزامات مبنایی مشارکت مردمی و جهش تولید ✓ تفاهم و عزم جمعی بین حکمرانان در مردمی سازی حکمرانی در جهش تولید، ✓ تقویت وحدت و وفاق ملی در آحاد گرایش‌های متنوع اجتماعی و سیاسی با تمرکز بر مقوله جهش تولید، ✓ عدالت گرایی در تخصیص منابع و مقابله با ساختارهای شکل دهنده به فساد، تبعیض و ویژه خواری در عرصه تولید، ✓ ضرورت امیدآفرینی و افزایش مؤلفه‌های اعتماد بین شهروندان و حاکمیت در مقوله تولید، ✓ تقویت نظام پاسخگویی عمومی و گزارش عملکرد مستمر دستگاه‌های حاکمیتی و دولتی در پیشبرد جهش تولید در کشور.

راهبردهای پیشنهادی ناظر به اصلاح نظام کلان سیاست گذاری و برنامه‌ریزی ✓: پیگیری و عملیاتی سازی ظرفیت‌های برنامه هفتم توسعه در جهت مردمی سازی جهش تولید، ✓ اصلاح نظام برنامه‌ریزی و قانون گذاری کشور در حوزه تولید معطوف به آمایش سرزمینی جهش تولید، ✓ سیاست گذاری اقتصادی معطوف به ایجاد ثبات در اقتصاد کلان

کشور، ✓ تدوین استراتژی و نقشه راه تولیدی و صنعتی مردم پایه با تأکید بر گذار از تولیدات منبع محور به تولیدات ساخت محور (کارخانهای) [۷، ص ۲۷].

راهبردهای پیشنهادی ناظر به قانون گذاری و تنظیم گری ✓ :انسجام بخشی سیاستی و هماهنگ سازی نهادی جهش تولید، ✓ ضرورت تنقیح و ساماندهی قوانین و مقررات متکثر، متداخل و دست و پاگیر در حوزه جهش تولید، ✓ جامع نگری در نظام تنظیم گری جهش تولید با ایجاد توازن بین حمایت از تولید کننده و حمایت از مصرف کننده، ✓ طراحی قوانین جدید و پیگیری و نظارت بر تحقق قوانین مؤثر مرتبط با مشارکتی شدن جهش تولید در مجلس شورای اسلامی، ✓ نظارت مستمر بر حسن اجرای برنامه ها و قوانین مرتبط با جهش تولید در کشور

راهبردهای پیشنهادی ناظر به تحول ساختاری ✓ :اصلاح ساختار بانکداری در کشور با تأکید بر حرکت به سوی بانکداری اجتماعی، ✓ اصلاح ساختارها و فرایندهای عملیاتی سازی قانون بودجه سال ۱۴۰۳ مبتنی بر فعال سازی ظرفیت های مشارکتی و مردمی در جهش تولید، ✓ تقویت قدرت و تخصیص اختیار به ساختارهای حکمرانی محلی معطوف به امر تولید همچون شورای عالی استان ها، شوراهای شهر و ...، ✓ ساماندهی و اصلاح ساختاری نهادهای شبه دولتی در نظام تولیدی کشور، ✓ ارتقای سازوکارهای بهره وری در نظام تولیدی کشور، ✓ اصلاح نظام مالیاتی معطوف به تولید و بهبود فضای کسب و کار با کاهش جذابیت فعالیت های سفته بازانه، ✓ تحول در نظام تأمین مالی جمعی در مشارکت عمومی - خصوصی در پر وره های زیرساختی و طرح های عمرانی نیمه تمام، ✓ تحول بخشی ساختاری به ظرفیت های نهادی علم، فناوری و نوآوری در کشور به سوی جهش تولید، ✓ اصلاح فرایندی و ساختاری فرایندهای خصوصی سازی به سوی مردمی سازی واقعی، ✓ اصلاح نظام سرمایه گذاری های عمومی معطوف به تولید با تأکید بر ظرفیت مشارکت های مردمی، ✓ هدایت سرمایه گذاری خارجی در جهت کسب نقش رهبری در زنجیره های ارزش منطقه ای ساخت محور، ✓ اصلاح ساختاری و کارکردی بنیادها و نهادهای حاکمیتی با تأکید بر شبکه سازی، رهبری و شتاب دهنده مشارکت های مردمی، ✓ پیگیری مجدانه و اولویت گذاری سیاستی در مبارزه با قاچاق در راستای تقویت حمایت از تولید ملی.

راهبردهای پیشنهادی ناظر به تسهیلگری و حمایت ✓ تسهیل رویه ها و سازوکارهای اقتصادی و صنعتی پشتیبان در مقوله جهش تولید با تأکید بر تسهیل رویه ها و مجوزهای کسب و کار و اصلاح سازوکارهای تخصیص ارز، ✓ سیاست گذاری، نظارت بر حسن اجرا و تسهیل رویه های قضایی و حقوقی در مسیر جهش تولید در کشور، ✓ تسهیل

تعاملات بین‌المللی و خارجی در راستای ظرفیت‌سازی بین‌المللی جهش تولید، ✓ توسعه سازوکارهای زیرساختی دولت الکترونیک و فناوری‌های دیجیتال در جهش تولید. راهبردهای پیشنهادی ناظر به تقویت شبکه بازیگران اجتماعی مردم پایه ✓ ایجاد و ساماندهی حلقه‌های میانی مردمی در جهش تولید، ✓ تقویت تشکلهای اجتماعی و گروه‌های مردمی در جهش تولید، ✓ ضرورت تقویت تعاونی‌ها در نظام اقتصادی کشور، ✓ حمایت از بنگاه‌های کوچک و خانواده محور. راهبردهای پیشنهادی ناظر به گفت‌وگوهای ساز و فرهنگ‌سازی ✓ بسیج ظرفیت‌های تبلیغی، ترویجی، رسانه‌ای کشور در حوزه جهش تولید، ✓ بسیج نظام آموزشی کشور با محوریت فرهنگ‌سازی تولید و مهارت‌آموزی، ✓ تجربه‌نگاری و تبیین مستمر دستاوردهای مردمی سازی جهش تولید در کشور و آثار آن بر وضعیت اقتصادی و معیشتی.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

نام‌گذاری سال جاری با عنوان جهش تولید با مشارکت مردم از سوی رهبر انقلاب، زمین‌های برای توجه مجدد به اهمیت مقوله مردمی شدن در اداره امور جامعه و بازطراحی ساختارها و نهادهای حکمرانی در کشور خصوصاً در موضوع مهم تولید و ابعاد آن است. تغییر در سازوکارهای تولید در کشور و به عبارتی مفهوم جهش تولید، امری است که لزوماً انحصار در حوزه‌های اقتصادی ندارد، بلکه نیازمند تحول در الگوی حکمرانی به سمت مردمی سازی و مشارکتی شدن است. مشارکت دادن مردم در اقتصاد ملی امری ضروری در شرایط کنونی ایران است. در همین راستا در این گزارش به دنبال ترسیم الگوی کلان حکمرانی مردمی در جهت جهش تولید بوده‌ایم که راهبردها و راهکارهایی برای مشارکتی‌تر شدن، یکپارچگی، خلق اعتماد و توسعه همکاری‌های نهادی ذیل مفهوم حکمرانی مورد توجه قرار گرفته است که بر اساس این رهیافت، سطوح تحولی حکمرانی مردم پایه در قالب محورهای اصول کلی و الزامات مبنایی، اصلاح نظام کلان سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، قانون‌گذاری و تنظیم‌گری، تحول ساختاری، تسهیلگری و حمایت، تقویت شبکه بازیگران اجتماعی مردم پایه و گفت‌وگوهای ساز و فرهنگ‌سازی تلخیص شده است.

- [۱] مرکز حفظ و نشر آثار حضرت آیه الله خامنه ای، «پیام نوروزی رهبر انقلاب به مناسبت آغاز سال ۱۴۰۳»، ۱ فروردین ۱۴۰۳. [برخط]. قابل دسترسی در: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=55694>. [۱۴۰۳ شهریور ۲۹]: [دسترسی]
- [۲] M. Bartenberger, and V. Grubmüller, "The enabling effects of open government data on collaborative governance in smart city contexts," *JeDEM-EJournal EDemocracy Open Gov. Forthcom.*, ۲۰۱۴.
- [۳] J. W. Meek, *Handbook of collaborative public management*. Edward Elgar Publishing, ۲۰۲۱.
- [۴] S. N. Griffen, *Collaborative Public Management in Two Police Departments to Address Cross-Jurisdictional Boundaries: A Descriptive Case Study*. Northcentral University, ۲۰۲۲.
- [۵] L. B. Amsler, and R. O'Leary, "Collaborative public management and systems thinking," *Int. J. Public Sect. Manag.*, vol. ۳۰, no. ۶-۷, pp. ۶۲۶-۶۳۹, ۲۰۱۷.
- [۶] مهدی الوانی، و لیلا شمس، مبانی حکمرانی نظریه ها و کاربردها. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۴۰۲.
- [۷] حافظ شورچی، توسعه و حکمرانی خوب: مجموعه مقالات. تبریز: اختر، ۱۳۹۴، [برخط]. قابل دسترسی در: <https://db.ketab.ir/bookview.aspx?bookid=2004768>.